

PER A UNA DEFINICIÓ DE LLENGUATGE ADMINISTRATIU

per Carles DUARTE I MONTSERRAT

Cap de la Secció d'Estudis de Llengua Catalana i Llenguatge Administratiu
de l'Escola d'Administració Pública de Catalunya

I

L'estudi del llenguatge administratiu s'ha emprès sovint amb una finalitat eminentment pràctica, i això ha fet que hi manqués de manera habitual la necessària perspectiva teòrica. És significatiu de comprovar l'absència de definicions rigoroses d'aquesta disciplina. En els casos limitats en què s'ha escomès aquest propòsit, la intenció ha estat gairebé sempre d'omplir des d'un enfocament divulgatiu i didàctic, en cursos o en manuals, un buit inevitablement evident.

Em sembla clar que l'assaig d'oferir una definició científica del llenguatge administratiu ha de fonamentar-se en criteris sociolingüístics, com de fet ja pretenien els assaigs escadussers i, com acabo de dir, sovint de caire divulgatiu de què disposem fins ara. Sí, hi és constant la noció de *context*, que l'adjectiu *administratiu* explicita amb contundència. Però el contingut complet (tot allò que implica) del mot *context* no ha estat prou aprofundit a l'hora d'explicar el llenguatge administratiu. D'altra banda, ha faltat precisió en el moment d'inserir el llenguatge administratiu en el si de la sociolingüística i no han estat prou ben establertes les seves relacions amb d'altres conceptes lingüístics.

II

Per començar, intentem de situar el llenguatge administratiu com una peça del mecanisme de funcionament de la llengua. Com sabem, hom acostuma de distingir l'estudi de l'estructura de la llengua de l'estudi del seu ús. En el primer cas, s'analitza la llengua fent abstracció i prescindint de l'ús que té. En el segon cas, l'objecte de treball és la llengua a partir de la seva utilització, del seu ús. La sociolingüística s'ocupa específicament de l'ús de la llengua.

Ara bé, a través de l'ús en àmbits diversos, la llengua es constitueix en varietats funcionals també diverses. Aquestes varietats lingüístiques funcionals,

anomenades registres (terme que potser hauríem de reservar per als tipus de llengua vinculats a una funció) o nivells (terme que potser hauríem de reservar per als nivells de formalitat), són d'un valor essencialment diferent del de les diversitats dialectals o d'idiomes. Lluís V. Aracil¹ distingeix entre la diversitat dins el *parlar* (idiomes i dialectes) i la variació dins el *dir* (registres, estils, nivells). D'altres fan servir la distinció entre varietats *diacròniques* (històriques), *diatòpiques* (geogràfiques), *diatràtiques* (socials) i *diafàsiques* (estilístiques).² Abans de continuar endavant, convé de recordar que no tothom està d'acord a parlar de *registres*: mentre uns prefereixen de parlar d'*estils*³ i identifiquen *registres*, *nivells* i *estils*, d'altres distingeixen entre *estils* i *registres*, rebutgen de parlar d'*estils* per als tipus funcionals de llenguatge⁴ i atribueixen a l'*estil* un caràcter estructural. Sovint es parla de dues menes d'*estil* (formal/informal; d'altres en diuen no familiar/familiar, formal/casual o controlat/espontani), dins els quals hi ha diverses menes de registres. Així: dins l'*estil informal*, hom situa el registres *íntim* i *amistós*.⁵ No cal dir que en aquest cas considerariem el llenguatge administratiu una varietat o un conjunt de registres de l'estil formal.

El treball de recerca sobre les varietats lingüístiques funcionals (d'aquest camp, habitualment hom en diu *estilística*, però ací, seguint el criteri del professor Joan Coromines, l'anomenem *estilètica*)⁶ té com un punt de partida clau la consideració que les diferències estructurals entre aquestes varietats no són accidentals o superficials, sinó que són la conseqüència de les exigències de la *diferenciació funcional* de l'ús lingüístic.⁷

Arribats en aquest punt, em sembla oportú de precisar el que entenem per àmbit i per norma. L'àmbit d'ús és un conjunt regular d'ocasions comunicatives. En el cas d'una varietat funcional, el seu àmbit d'ús és el conjunt d'ocasions co-

1. Lluís V. ARACIL, *Papers de sociolingüística*, Barcelona, 1982, p. 237.

2. Aquesta terminologia és la usual dins l'escola alemanya. Així: Brigitte SCHILEBEN-LANGE en el seu llibre *Soziolinguistik. Eine Einführung*, Berlín, 1958, parla de la diferència entre el llenguatge familiar i el llenguatge oficial com d'un tret diafàsic. Luciana CALVO RAMOS, dins el seu llibre *Introducción al estudio del lenguaje administrativo*, Madrid, 1980, considera el llenguatge administratiu una varietat diatràtica o una «llengua especial».

3. Lluís V. ARACIL, *op. cit.*, p. 192: «Les varietats lingüístiques d'un repertori, especialitzades funcionalment, són anomenades «estils», «registres» i/o «gèneres». El terme «estil» n'és, sens dubte, el més ordinari i tradicional, i té l'avantatge d'ésser molt ample.»

4. O. Ducrot i T. Todorov, *Dictionnaire encyclopédique des sciences du langage*, 1972 —cito de la versió castellana publicada a Buenos Aires l'any 1974, p. 344—: «Es superfluo utilizar el término estilo para designar un tipo funcional del lenguaje, por ejemplo el estilo periodístico, o administrativo, etcétera. Definiremos más bien el estilo como la elección que debe hacer todo texto entre cierto número de disponibilidades contenidas en la lengua. El estilo así entendido equivale a registros de la lengua, a sus subcódigos; a esto se refieren expresiones tales como "estilo figurado", "discurso emotivo", etc.» i «los estilos están en la lengua y no en la psiquis de los usuarios; el estilo es una propiedad estructural, no funcional».

5. J. M. BLECUA, *Qué es hablar*, Barcelona (Colección Salvat temas clave), 1982, ps. 25-26.

6. Joan COROMINES, *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*, Barcelona, 1980 i ss., s.v. ESTIL. Hi distingeix *estilètica* —terme de lingüística— *d'estilística* —terme de literatura—.

7. Lluís V. ARACIL, *op. cit.*, ps. 237-238.

municatives en què aquesta varietat és usada. Cada varietat lingüística funcional, que té un àmbit d'ús, presenta, a més, una norma estructural. Així, la varietat lingüística funcional té una doble norma: l'estrictament lingüística o estructural i la sociolingüística, és a dir el seu àmbit d'ús, que considerem una norma pel seu caràcter regular.

El llenguatge administratiu és, doncs, una varietat lingüística funcional (un conjunt de registres amb diferents nivells de formalitat), amb un àmbit d'ús (l'Administració) i una norma lingüística o estructural (una fraseologia específica, un vocabulari propi, etc.).

III

Ens queden pendents, però, dos aspectes importants: a) la relació entre l'estàndard i el llenguatge administratiu, i b) els elements que intervenen en la delimitació de l'àmbit d'ús.

L'estàndard és el nivell comú de llengua que ha estat fixat des d'una perspectiva unitària i supraregional, i constitueix la norma lingüística pròpia dels mitjans de comunicació i de l'ensenyament.⁸ L'estàndard és el fruit d'un procés, anomenat d'estandardització, la definició clàssica del qual és la fornida per William A. Stewart: «Codificació i acceptació, dins d'una comunitat lingüística, d'un conjunt de normes que defineixen l'ús "correcte".»⁹ Una altra definició interessant d'estàndard és la fornida per Norbert Dittmar: «La varietat que, a través de diferents relacions de domini social i polític dins el procés històric, ha estat legitimada i institucionalitzada com a mitjà de comprensió supraregional d'una comunitat lingüística.»¹⁰

Com ens ensenya el cas italià,¹¹ l'elaboració d'un llenguatge administratiu o jurídic només es pot fer de manera efectiva i coherent a partir d'un nivell estàndard consolidat. D'altra banda, Lluís V. Aracil ens diu que, si bé l'establiment de l'estàndard comporta una reducció de la diversitat estructural interna de la llengua, sobretot quant als dialectes, alhora comporta un increment de la

8. J. DUBOIS et alii, *Dictionnaire de Linguistique*, París, 1973, s.v. *standard, standardisé*: «Une forme de langue est standard quand, dans un pays donné, au-delà des variations locales ou sociales, elle s'impose au point d'être employée couramment, comme le meilleur moyen de communication, par des gens susceptibles d'utiliser d'autres formes ou dialectes. C'est d'une manière générale une langue écrite. Elle est diffusée par l'école, par la radio, et utilisée dans les relations officielles.»

Karmele ROTAETXE, *Normatividad y gramaticalidad*, «Revista Española de Lingüística», 12 (1982), 1, ps. 1-15, diu que l'estàndard es «de entre las variedades existentes en una comunidad lingüística (...) aquella que representa la lengua», p. 3.

9. William A. STEWART, *A Sociolinguistics Typology for Describing National Multilingualism*, dins Joshua FISHMAN (ed.), *Readings in the Sociology of Language*, La Haia, 1968, ps. 531-545, concretament p. 534.

10. Norbert DITTMAR, *Soziolinguistik*, Frankfurt, 1973. En dono la traducció fornida per Aina MOLL, *Problemàtica del català estàndard*, dins *Actes del Cinquè Colloqui de Llengua i Literatura Catalana*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Montserrat, 1980, p. 572.

11. Tullio De MAURO, *Storia linguistica dell'Italia unita*, Bari, 1976 (5a. ed.), vol. II, ps. 420-430.

diversitat funcional de la llengua, pel que fa als registres o varietats lingüístiques funcionals.¹²

Sí, en realitat el llenguatge administratiu és una varietat força acostada a l'estàndard corrent (i en parteix), per raó de la seva enorme transcendència social. El fet que afecti tots els ciutadans d'un país (i es pot dir que sovint) en les seves relacions amb l'Administració fa que sigui necessari que comparteixi trets definitoris de l'estàndard, específicament aquells que el fan assequible a tothom (en contrast amb els registres tècnics: el de la biologia, el de la física...), però no hi ha dubte que el llenguatge administratiu té característiques pròpies d'un llenguatge tècnic especialitzat (vocabulari específic, precisió semàntica, etc.).

IV

Quant als elements que intervenen en la delimitació de l'àmbit d'ús, podem establir-ne els següents:¹³ 1) els individus que es comuniquen o comunicants, 2) la matèria objecte de comunicació, 3) el mitjà oral o escrit, 4) la situació: el context físic i temporal i 5) l'actitud i la intenció dels individus que es comuniquen.

Cenyint-nos al llenguatge administratiu, suara recordàvem que l'ús tan general que se'n fa provocava un acostament força gran a l'estàndard corrent, malgrat el seu caràcter tècnic. Fan servir el llenguatge administratiu persones de totes les edats i sexes, de tots els nivells de formació cultural, de totes les classes socials. Això crea la conveniència de seguir-hi uns criteris de simplificació, de claredat i d'ordre intern, els quals tenen l'objectiu d'aconseguir la màxima accessibilitat general possible al llenguatge administratiu. Tot i així, la relació administrativa té com a condició indispensable que com a mínim un dels dos comunicants actuï en representació de l'Administració (en certa manera, doncs, dels interessos generals de la comunitat), és a dir que sigui un membre del funcionari i, per tant, una persona tècnicament qualificada en l'àmbit que estudiem.

L'esquema de relacions possibles fóra el següent (c = ciutadà; f = funcionari):

- a) c → f
- b) f → c
- c) f → f

Recordem, encara, que el ciutadà pot relacionar-se amb l'Administració com a persona física i com a persona jurídica, en representació d'una empresa o d'un grup més o menys divers de persones.

La matèria objecte de comunicació en el llenguatge administratiu és, com dèiem ara mateix, la relació entre un interès particular, el del ciutadà (persona física o jurídica), i l'interès col·lectiu, representat per l'Administració. De fet, en el llenguatge administratiu, s'hi reflecteix la gestió dels interessos públics en-

12. Lluís V. ARACIL, *op. cit.*, ps. 185-188.

13. *Ibidem*, ps. 145-146.

comanada per una comunitat a la seva Administració (sanitat, ensenyament, obres públiques...). La relació administrativa queda regulada per un marc legal i té un caràcter tècnic. Com a conseqüència d'això, el llenguatge administratiu té una tendència constant cap a la matisació, la gradació, la precisió, l'objectivitat i la impersonalitat.

D'altra banda, distingim entre comunicació per mitjà oral i comunicació per mitjà escrit. No hi ha dubte que la documentació escrita és fonamental en el marc de l'Administració, com ho demostren els arxius i els registres d'entrades i de sortides. Però el llenguatge administratiu també té una dimensió oral (p. ex.: quan un funcionari atén un ciutadà a la finestreta d'una dependència de l'Administració). Aquest predomini de la utilització del mitjà escrit en la comunicació administrativa provoca que, en utilitzar el llenguatge administratiu per mitjà oral, hi apareguin construccions sintàctiques i fórmules fixades manllevades de l'ús escrit. Així mateix, el predomini del mitjà escrit en aquest àmbit afavoreix la tendència a la fixació del llenguatge administratiu, tendència que ha permès que de vegades s'hi conservin formes que són alienes a l'estàndard oral, perquè aquest darrer ha evolucionat més ràpidament. Aquesta tendència a la fixació exigeix una revisió periòdica de les fórmules lingüístiques utilitzades a fi d'evitar tensions entre l'estàndard corrent i el llenguatge administratiu.

Quan parlem de situació, ens referim a les constants de lloc i de temps. El fet que sovint el llenguatge administratiu tingui una concreció escrita comporta una certa dificultat a situar-lo amb precisió, perquè un ciutadà, posem per cas, pot redactar una instància a casa seva i després (això sí que serà constant) presentar-la a l'Administració. Tot i així, essencialment el llenguatge administratiu es produeix en les dependències de l'Administració i dins l'horari laboral corresponent. I té, encara, un caràcter institucional. Això vol dir que, si més no pel que fa al funcionari (que és —tinguem-ho present— un comunicant especialitzat o tècnic), es tracta d'un llenguatge produït com a part de l'activitat laboral, la qual cosa coadjuva a l'alludida forta tendència a la fixació. A més, convé de destriar diverses possibilitats situacionals dins la relació administrativa, de l'ordre de solemne/de tràmit, de règim intern/extern, etc.

L'actitud i la intenció dels comunicants en la relació administrativa tenen unes clares implicacions en el llenguatge administratiu. El tret que en primer lloc ens marcarà el to general del llenguatge administratiu és l'actitud formal que hi adopten els comunicants. Aquest tret queda enriquit si hi afegim el caràcter elaborat (no deixat o barroer) i la relació de civilitat o urbanitat que s'estableix entre els comunicants, i que precisarem parlant d'atenció (sense afalac) i de respecte (però no humiliació). La intenció del ciutadà és de defensar els seus drets particulars, d'acord amb la legislació vigent. La intenció de l'Administració és de complir i de fer complir la legislació vigent, a fi de preservar els drets col·lectius. La concreció argumentada d'aquestes intencions intervé en la configuració del llenguatge administratiu.

És clar que aquests cinc factors enumerats fins ara s'interrelacionen i de vegades íntimament, però ací els hem separats amb la intenció d'aprofundir una mica més l'anàlisi assajada.

V

Per resumir breument el contingut d'aquesta nota, diguem que:

- 1) El llenguatge administratiu és una varietat lingüística funcional amb una norma lingüística i un àmbit d'ús.
- 2) El llenguatge administratiu coincideix amb l'estàndard corrent en la seva gran difusió i se n'allunya pel seu caràcter tècnic especialitzat.
- 3) El llenguatge administratiu necessita, per aconseguir coherència i eficàcia, partir d'un estàndard consolidat.
- 4) L'àmbit d'ús del llenguatge administratiu, el definim en funció dels factors següents: els comunicants, la matèria, el mitjà, la situació i l'actitud.
- 5) Els factors esmentats generen repercussions en la norma lingüística del llenguatge administratiu.